

Videokokeilu ja kehittävä työntutkimus

Kummala-Mustonen, Merja & Laitinen, Seija, Kirjastotyössä vai kirjastossa työssä. Hki: Kirjastopalvelu, 1988.

Kirjastopalvelun julkaisema Kirjastotyössä vai kirjastossa työssä -tutkimus perustuu Merja Kummala-Mustosen ja Seija Laitisen pro gradu -tutkielmaan Tampereen yliopiston Kirjastotieteen ja informatiikan laitoksella. Tekijät ovat perehtyneet kehittävään työntutkimukseen ja valinneet tutkimuskohteekseen yleisten kirjastojen kirjastonhoitajien ja kirjastovirkailijoiden työorientaation muutostilanteessa.

Kehittävä työntutkimus on saanut teoreettiset esikuvansa Saksan liittotasavallasta ja kehittynyt 1980-luvulla monitieteiseksi (mm. sosiologia ja psykologia) työntutkimuksen ja työelämän uudistajaksi. Työ nähdään jatkuvasti kehittyvänä ja ristiriitaisena alueena, jossa tapahtuvia muutoksia ei haluta ottaa ylhäältä määrättyinä vaan haasteina, joihin voidaan vaikuttaa. Tästä näkökulmasta ovat tärkeitä työntekijöiden oma toiminta ja ajattelu. Kehittävä työntutkimus asettaa itselleen suuret vaatimukset laajalla 5-vaiheisella tutkimusohjelmalla (s. 16–17), josta Merja Kummala-Mustonen ja Seija Laitinen toteuttavat osittain kaksi ensimmäistä vaihetta.

Työn muutostilanteena on vuosien 1985–1987 videokokeilu, jonka seurannasta tutkimus on osa. Tutkijat haastattelivat yhden kokeilukirjaston 16 kirjastonhoitajaa ja 14 kirjastovirkailijaa selvittääkseen teemahaastatteluilla heidän suhtautumistaan videoon ja videokokeiluun. Haastateltujen mielestä videokokeilu oli sinänsä hyvä asia, mutta sen toteutus ei ollut. Videokokeilu oli pieni eikä sen sisältöön voitu paljontaan kirjastosta vaikuttaa. Henkilöstön koulutustehtävään ja tiedotus oli vähäistä; suhde videoon jäi mekaaniseksi jakamiseksi. Yleisölle suunnattu tiedotus oli runsasta ja synnytti valtavan kiinnostuksen, johon ei kokeelman suppeuden vuoksi voitu vastata.

Kehittävän työntutkimuksen teorian mukaisesti kirjastotyötä tutkittiin neljän osa-alueen pohjalta, jotka ovat työn subjekti (esim. työntekijä, työnjako, organisaatio), työvälineet (esim. laitteet, kokoelmat, ajattelumallit), työn kohde ja työn tavoite. Videoon liittyvien konkreettisten kysymysten avulla on pystytty luontevasti tutkimaan haastateltavien työorientaa-

tiota ja em. osa-alueiden jännitteitä ja ristiriitoja. Haastatteluaineisto esitellään tutkimusraportissa laajasti käyttämällä suoria lainauksia haastatteluista ja taulukoita vastausjakaumista.

Runsasta haastatteluaineistoa tutkitaan lopuksi jätävästi subjekti-, väline-, kohde-, ja tavoiteulottuvuuksilla. Kirjasto- ja informaatiopalvelualan vanhat tutut ongelmat työnjaon epämääräisyys, koulutus-käytäntö-ristiriidat huono arvostus nousevat tässäkin tutkimuksessa esiin. Nyt tosin kehittävä työntutkimus valottaa niitä uudesta näkökulmasta.

Minkälaisia kirjaston henkilöstölle tyypillisiä ajattelumalleja tutkimuksessa sitten löydettiin? Ensinnäkin tutkimusraportin nimen mukaisesti voidaan erottaa kirjastotyötä tekevät aktiiviset kutsumukselliset ja passiivisemmat kirjastossa työssä olevat leipäpapat.

Vastoin tutkijoiden oletuksia haastateltavat eivät nähneet videokokeilua suurena muutoksena tai haasteena työilleen. Tämä on ymmärrettävää kokeilun suppeuden ja toteuttamistavan vuoksi. Mihinkään suurempaan aktiivisuuteen ja uudistuksiin ei näytä olleen mahdollisuuksia.

Kirjastotyön yhteen välineeseen, aineistoon liittyen löytyi jännite kirja versus muut aineistotyyppit, eli osa haastateltavista oli kirjakeskeisiä, toiset taas kielsivät aineistomuodon merkityksen.

Kirjastotyön tavoitteen ulottuvuudella osa korosti tiedonvälitystä, toiset taas elämysten välittämistä korostavia. Työn kohteena haastateltavat näkivät selvästi asiakkaat, mutta erittelemättä heitä kuitenkin tarkemmin. Tärkein työn tavoite on asiakkaiden palveleminen.

Raportin lukemista vaikeuttavat hieman eräät esitystapaan liittyvät seikat. Teoria olisi ansainnut oman lukunsa. Raportissa se käsitellään johdannossa. Se seikka, että raportin lukuja ei ole numeroitu, häiritsee eniten pitkässä haastatteluaineistoa kuvaavassa luvussa, jossa viitataan aikaisempiin lukuihin mainitsematta luvun tai sivun numeroa.

Raportti on sujuvasti ja yleistajuisesti kirjoitettu. Innostuminen aihepiiristä ja aiheen teoreettinen ymmärtäminen näkyvät. Kehittävä työntutkimus ei aina ole näin selkeää luettavaa. Kirjastoalaa tuntevat tutkijat ovat päässeet lähelle tutkimuskohdettaan tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa, mutta osanneet ottaa tarpeeksi etäisyyttä analyysivaiheessa.

Marjukka Saarijärvi